

۴- سازماندهی تحلیل تئاتر براساس مقوله بندی: مشخص شدن مقوله ها طبق اهداف فرعی و مشخص ساختن محتوای آشکار و پنهان براساس اصل استقلال.

۵- رمزگذاری داستان نمایشنامه: مشخصتهای اصلی و بازیگران فرعی بعنوان واحدهای تحلیل در نظر محققان و براساس محتوای اصلی داستان رتبه بندی و رمزگذاری میشوند.

۶- قواعد شمارش و تحلیل کمی و کیفی پیامهای اثر: در این مرحله فراوانی پیامها براساس شمارش آنها و جداول قراردادیشان و معیار اندازه گیری زمان اجرای تئاتر در نظر آمده و برای تبدیل آنها به کیفیت از روشهای آماری ساده همچون درصدگیری، خی دو، ماتریس، نسبت رشد و غیره بهره برده میشود و جهت انتقال آن به تحلیل کیفی برای رد یا پذیرش فرضیات از مواردی چون نشانه -شناسی سود جسته میشود.

۷- طبقه بندی مقوله ها: در این قسمت کدها و ردههای تحلیل براساس نظریات شخصی کدگذاری و موارد اصلی چون

سه ویژگی مهم که در مقوله بندی تحلیل محتوای تئاتر باید در نظر گرفت^۱

ارزشهای تئاتر، فرهنگ محتوایی تئاتر، تعامل تئاتر و تاثیر آن بر مخاطب در پرسشنامه معکوس^۱ وارد میشود.

۸- استنباط از تئاتر یا اجراهای مورد پژوهش: در این بخش براساس قطبهای تحلیل محتوا و براساس ارزیابی شخصی و گروهی، استنباط را در قالب روایی^۲ و پایایی^۱ پژوهش مد نظر قرار میدهند.

-
۱. فراگیری: تضمین میکند هر بازیگر که در یک تئاتر خاص بازی میکند بعنوان یک واحد معین مورد تحلیل قرار گرفته و توسط تحلیلگر در مقوله مربوط به خود جای میگیرد،
 ۲. طرد متقابل: تضمین میکند که هیچ یک از واحدهای مورد تحلیل (نمایشنامه، بازیگر،...) در بیش از یک مقوله گنجانده نشده است،
 ۳. استقلال: بدین معناست که هر مقوله ای هویتی مشخص و جداگانه دارد و ارزش آن از ارزش سایر مقوله ها جداست (امرائی، ۱۳۹۵: ۷۲).

^۱ Inverse Questionnaire

در این نوع پرسشنامه پاسخهای آماده در قالب پیام و بر پایه سئوالات پژوهش بصورت قراردادی ساخته و کدگذاری گردیده است.

^۲ Validity

روایی به میزان دقت پژوهش اشاره دارد و در اینجا منظور میزان دقت شاخصها و معیارهایی هستند که برای سنجش اجرای یک تئاتر و تحلیل محتوای آن بکار گرفته میشود. هر چه میزان روایی آزمون یا پژوهش بالاتر باشد، نتیجه آن تطابق به واقعیت نزدیکتر خواهد بود.

۹- تجزیه و تحلیل براساس محتوای اصلی تئاتر و تفسیر از نمایشنامه نویس یا کارگردان: حساسترین بخش تحلیل محتوای تئاتر همین بخش است چراکه طرز تلقی نمایشنامه نویس و کارگردان از تئاتر بعنوان یک رسانه برای تحلیلگر محتوا مشخص میشود.

۱۰- نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات: نتایج تحلیل محتوای آثار یا اثر مورد نظر نمایشی و همچنین ارائه پیشنهادات به کارگردان یا فرستنده پیام، آخرین قسمت یک تحلیل محتوای یک اثر نمایشی نظیر تئاتر محسوب میشود که در واقع بایستی با توجه بسیار به این قسمت پرداخت.

○ تحلیل محتوای نمایشنامه «باغ وحش شیشه ای» اثر تنسی ویلیامز

۱- تعیین سؤال پژوهش: نمایشنامه چگونه مفهوم «فرار از واقعیت» را بازنمایی میکند؟

Reliability^۱

پایایی به میزان پایداری و ثبات سنجش اشاره دارد و در اینجا منظور میزان تکرارپذیری در پژوهش مورد نظر است که آیا در صورت تکرار عملیات تحلیل محتوای تئاتر مورد نظر بازهم به نتایج مشابدهست یافته میشود؟

۲- تعیین واحد تحلیل: دیالوگها (جملات تام، آماندا و لورا)، کنشهای صحنه ای (مانند نگاه لورا به حیوانات شیشه‌ای) و نمادها (اسب شیشه‌ای، رادیو و شمعها).

۳- تعریف مقوله و شاخص: سه مقوله اصلی در این نمایشنامه وجود دارد؛ فرار به تخیل (توصیف حیوانات شیشه‌ای، خیال - پردازی درباره آینده و گریز از روابط اجتماعی)، فشار واقعیت (مشکلات اقتصادی خانواده، دخالت‌های آماندا و بحث‌های تام و مادر) و شکست در ارتباطات انسانی (ناتوانی لورا در تعامل، دعوای مکرر تام و شکست مادر در ایجاد آینده بهتر).

۴- کد گذاری

جدول ۱-۲: کد گذاری مقوله‌ها در تحلیل محتوا تئاتر

مقوله	کد	واحد متن
فرار به تخیل	A۱	لورا میگوید: «من حیوانات شیشه‌ای رو دوست دارم... اونها هیچ وقت صدمه نمیبینن».
فشار واقعیت	B۲	آماندا: «تام، تو باید مرد خونه باشی».
فرار به تخیل	A۳	تام: «من از این زندگی خفه کننده باید فرار کنم».
شکست ارتباطات	C۱	ملاقات جیم که با شکست پایان میابد.

۵- تحلیل و نتایج: پس از کد گذاری، فراوانی مقوله‌ها مشخص میشود. مثلاً ۴۵٪ دیالوگ‌ها = فرار به تخیل ۳۵٪ = فشار واقعیت

نمایش حول محور فرار از واقعیت می‌گردد و این فرار نه تنها راه حل نیست بلکه به تشدید بحران ارتباطی منجر میشود. از دیدگاه تحلیل محتوا، این نمایش بیانگر جامعه‌ای است که افراد آن بین آرزو و اجبارهای زندگی واقعی گیر افتاده‌اند.

○ تحلیل محتوا اجرای «باغ وحش شیشه‌ای» به کارگردانی محمد

برهمنی^۱

در این تحلیل، بر اساس رویکرد کلاسیک تحلیل محتوا، سه مرحله اصلی بررسی میشود: کدگذاری - مقوله‌بندی - استخراج معنای مسلط.

۱- پرسش پژوهش: اجرای محمد برهمنی باغ‌وحش شیشه‌ای چگونه مفاهیم «فرار»، «فشار واقعیت» و «ناتوانی در ارتباط» را بازنمایی میکند؟

۲- ویژگیهای سبکی اجرای محمد برهمنی: قبل از ورود به تحلیل چند ویژگی مهم این اجرا شامل فضای اکسپرسیونیستی و ذهنی، استفاده از نورهای سرد و تک منبع، تاکید روی ذهنیت تام بجای روایت رئالیستی، برجسته کردن تنهایی لورا با میزانشهای ایستا و استفاده از صداهای محیطی برای نشان دادن فشار بیرونی. این عناصر به تحلیلگر کمک میکند مفاهیم را کدگذاری کند.

این اثر در اردیبهشت ماه سال ۱۴۰۴ در تماشاخانه باغ هنر (تهران) به صحنه برده شد.^۱